

Oriol NEL·LO (2012).

***Ordenar el territorio. La experiencia de Barcelona y Cataluña.*
València: Tirant Humanidades, 256 p.**

En aquest llibre, el professor Oriol Nel·lo recopila, amplia i perfecciona allò que ens havia explicat del territori i de la seva governabilitat al llarg dels anys de la seva estada al Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya com a secretari per al Planejament Territorial (2003-2011). Ho va fer en llocs molt diversos, davant públics amb major o menor profunditat acadèmica, però que, en qualsevol cas, sentien i experimentaven la problemàtica territorial de Catalunya com a cosa viva i canviant en el temps i en l'espai. La tribuna de la Societat Catalana de Geografia i la revista *Treballs* no van restar al marge de la projecció pública d'Oriol Nel·lo des de bon començament del seu compromís amb la ciutadania catalana, ben bé des de finals dels anys vuitanta, quan va prendre les regnes de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, inspirat per Pasqual Maragall. A la seva plana del Directori de l'Obrador Obert SCG podreu sospesar l'abast de la seva projecció com a polític.

Convé recordar que l'autor sempre ha procurat relacionar la demanda de coneixements territorials de la societat amb les capacitats dels geògrafs i les geògrafes per explicar la complexitat de la societat, resoldre'n els conflictes i fer propostes per a la seva millora. Per això mateix, el lector no s'haurà d'estranyar que al llarg de l'exposició de les polítiques territorials impulsades i aplicades a Catalunya durant el període 2003-2010, aprofiti l'ocasió per obrir el debat sobre el balanç de l'experiència i per definir quines són les polítiques urbanes, ambientals i territorials necessàries en els moments actuals i futurs. El debat resulta tant més necessari quan els efectes de la crisi estan comportant, en molts aspectes, un empitjorament de les condicions de vida urbana (pel que fa a la degradació de barris, a l'accés a l'habitatge, a la capacitat d'intervenció de les administracions públiques) i s'estan plantejant propostes que representen un retrocés respecte els avenços dels darrers anys (com per exemple, la revisió de les lleis de costes o del sòl de l'Estat, o la congelació de la Llei de barris a Catalunya).

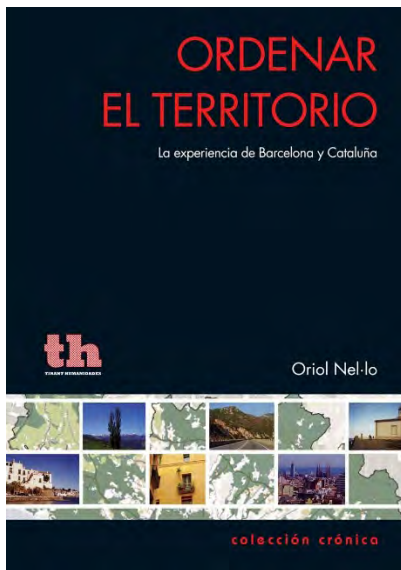
Oriol Nel·lo no desplaça els auditoris. Perquè sap molt bé com arribar-hi, una habilitat en la qual excel·leix. A més a més, l'entregant inescapable del qual fa gala tothora i arreu, li permeten efectuar delegacions de funcions i feines amb una mà esquerra envejable. Així per exemple, només uns mesos després de la seva sortida del govern de Catalunya, podia oferir un dilatat cicle de conferències –dotze conferenciants de primera fila– en el marc del Màster d'Estudis Territorials i de la Població del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, el qual va gaudir d'una acollida excel·lent. Precisament, sota el títol “L'ordenació del territori: teoria i pràctica” el cicle va

oferir una panoràmica de la metodologia i l'aplicació pràctica dels instruments de planificació territorial vigents aleshores (2012) a Catalunya, exposada per bona part dels experts i tècnics que sota la seva direcció havien tingut un paper rellevant en la seva elaboració i aplicació. És allò que a la mateixa època, si fa o no fa, publicaria en el llibre *Ordenar el territorio. La experiencia de Barcelona y Cataluña*.

Tots els capítols del llibre són titulats per partida doble: del general al particular, el tema i la seva concreció, l'acció i la reacció, l'acadèmia i l'administració... El títol mateix del llibre tampoc no defuig els dos puntets (:). Bé hauria de citar-se com *Ordenar el territorio: la experiencia de Barcelona y Cataluña*. Potser els dos capítols que enceten la recopilació, “El punto de partida: los retos territoriales y las bases de las políticas públicas” i “Una visión colectiva para la ordenación del espacio: el planeamiento territorial”, siguin els de to més general, més propers al manual d'ordenament del territori que els lectors incauts poden haver ensumat de l'enunciat de la primera part del títol. A partir del tercer, i fins a l'antecedent a l'“Epílogo”, els capítols són dedicats a detallar les polítiques i instruments desenvolupats per Nel·lo al capdavant de la Secretaria per al Planejament Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP) de la Generalitat de Catalunya.

Els processos d'interdependència es manifesten, a parer d'Oriol Nel·lo, en les dinàmiques metropolitanes, les quals configuren la seva realitat territorial ben bé des de fa cinquanta anys. És un fenomen nou, generador de problemes i desajustos, els quals precisen, també, nous instruments per al seu bon govern. A l'article “La ordenación de las dinámicas metropolitanas: el Plan Territorial Metropolitano de Barcelona” procura explicar com aquest instrument podria reconduir els conflictes, més que no pas obviar-los, per camí dreturer.

El Pla Territorial Metropolità de Barcelona, enllestit el 2010, era, però, una peça més, i per més significativa que hom vulgui, de la fornada d'instruments d'ordenament territorial, dels quals Nel·lo passa revista a “Los planes directores urbanísticos: una nueva generación de planes”. El caràcter innovador d'aquests plans es deriva, en primer lloc, del seu abast territorial. Es tracta, en tots els casos, de plans d'àmbit supramunicipal, destinats a orientar i coordinar el planejament local per tal que pugui fer front a les dinàmiques de transformació del territori, dinàmiques que, com és ben sabut, integren espais cada cop més amplis. En segon lloc, els plans són innovadors pel seu contingut, ja que volen donar una resposta de conjunt a la problemàtica dels assentaments, les infraestructures i els espais oberts, trencant, així, les aproximacions sectorials. Finalment, els plans són innovadors pels seus objectius d'assolir una major sostenibilitat ambiental, eficiència econòmica i integració ciutadana a través de la compacitat formal, la complexitat funcional i la cohesió social dels assentaments. Les línies mestres d'aquests projectes havien de ser l'articulació d'un territori complex, amb espais diversos i complementaris; la urbanització compacta que s'allunya dels processos de dispersió territorial, consumidors de sòl en excés i generadors

de conflictes de mobilitat; la defensa de la integració social que eviti el sorgiment d'àrees de segregació.

Com Oriol Nel·lo ha observat en algun altre lloc, el clima, l'orografia i la persistent humanització del territori s'han conjugat per crear, en el litoral català, alguns dels paisatges més atractius i prestigiosos del Mediterrani, paisatges que contenen valors extraordinaris d'índole patrimonial, ambiental i econòmica. No obstant això, l'avenç urbanitzador ha transformat de manera tan notable les costes que alguns d'aquests valors poden veure's avui en un notable perill. Davant aquesta situació, el govern de la Generalitat de Catalunya va aprovar (2006) el Pla director urbanístic

del sistema costaner, amb l'objectiu d'assegurar la sostenibilitat ambiental, el patrimoni cultural i la viabilitat econòmica del litoral català. L'autor ho rememora i analitza a "Repensar la urbanización del litoral: el Plan director urbanístico del sistema Costero".

Una de les actuacions més reeixides de l'etapa de govern d'Oriol Nel·lo és la d'haver sabut canalitzar de forma operativa i jurídica les directives de la Unió Europea sobre Paisatge. El suport envers la creació i rebliment de competències de l'Observatori del Paisatge n'és bona prova. Ens trobem, altra volta, davant d'un esforç per a la superació de l'academicisme d'una temàtica compartida, entre altres, per disciplines com la filosofia, l'art, la literatura, l'arquitectura, l'urbanisme i la geografia, en un instrument de política territorial positiu i, en concret, per a recolzar els instruments urbanístics locals i generals. És així perquè, segons Nel·lo, la intensitat i la direcció dels canvis socials al llarg de l'últim segle ha comportat una accelerada transformació dels paisatges; tant, que en el curt termini d'una vida un lloc pot esdevenir diversos paisatges. Els fluxos globals comuns alteren els paisatges de referència de cada col·lectivitat i tendeixen a banalitzar-los, a desproveir-los de singularitat, a unificar-ne el caràcter, de manera que esdevenen en molts casos indistingibles els uns dels altres. Totes aquestes transformacions i el sentiment de pèrdua del paisatge com a element d'identitat, davant d'aquesta situació conflictiva, el que cal és gestionar el paisatge i evitar l'impuls conservacionista. Segons Nel·lo, "en comptes de maldar per conservar estàtics uns pocs paisatges determinats, hem d'aconseguir que la transformació del paisatge en conjunt sigui compatible amb el manteniment i fins i tot l'exaltació de valors que conté" i que, per això, "són necessàries noves polítiques territorials i ambientals". Tot això ho va exposar en el seu discurs d'investidura com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans

(2012) i és la base de l'article "De la conservación a la gestión del paisaje: la ley del paisaje".

El model d'ús i ocupació del territori en les societats urbanes més avançades s'ha caracteritzat en els últims trenta anys per un procés d'explosió urbana de dimensió territorial. El creixement s'ha produït d'una manera extensiva i dispersa sobre el territori, i en algunes àrees s'ha caracteritzat per la baixa densitat. La regió metropolitana de Barcelona i el conjunt del litoral català constitueixen un exemple significatiu d'aquests processos. Ho explica a "La gestión de la urbanización de baja densidad: la ley de urbanizaciones" per a introduir les eines jurídiques que en aquest domini de l'ordenament territorial va endegar el govern de la Generalitat de 2003-2011. El tarannà socialdemocràta es va manifestar, també, en les propostes de creació de sòl per a habitatges socials i de renovació urbana. Els articles "La renovación del planeamiento urbanístico: suelo, ciudad, vivienda y buen gobierno" i "Los retos de la rehabilitación urbana: la ley de barrios" són una bona revisió de la temàtica.

Noves problemàtiques territorials, nous reptes socials, noves propostes de solució. Just abans de prendre possessió de la comesa política que rau rere el llibre *Ordenar el territorio*, Oriol Nel-lo va afirmar, amb raó, que els conflictes territorials que es poden identificar avui en dia a Catalunya [2003] són molt diferents d'aquells que es van registrar al voltant de les dècades de 1960 i de 1970, els quals es derivaven bàsicament de la demanda de serveis i d'equipaments per part de la població urbana. Ester Nasarre ho va deixar ben registrat en la crònica de la conferència que l'autor del llibre va dictar a la SCG com a cloenda del curs 2002-2003. Gairebé deu anys després, *Ordenar el territorio: la experiencia de Barcelona y Cataluña* també ve a ser el lliurament de la feina feta.

Pau Alegre